

**‘SCHOON WAETER,
GEZONDE LOCHT
EN GEZOND LAAND
Achter veilige dieken’**

FNP Waeterschopspergramme 2019-2023

Vaastesteld in de Algemiene Ledevegerdering

van de FNP op 23 november 2019

- Stellingwarfs -

www.fnp.frl

Inhoold

- 4. **Saemenvatting**
- 5. **0. De 7 kernweerden van de FNP**
- 6. **1. Et Waeterschopsbestuur**
 - 6. **1.1** Veur alle inwoners van Friesland
- 8. **2. De centeraosie**
 - 8. **2.1** Maotschoppelike kosten
 - 8. **2.2** Alternatieven veur dure gemaelen
 - 8. **2.3** Veilighied is nationaal belang
 - 8. **2.4** Een reële begroting
 - 9. **2.5** Duurzem ondernemen mit waeter
 - 9. **2.6** Drinkwaeter as eerste levensbehoefte
- 11. **3. Kwantiteit: de waeterhuusholing**
 - 11. **3.1** Maotwark in plak van schaolvergrotting
 - 11. **3.2** Peil omhogens. Poolders en boezem robuuster
 - 11. **3.3.** Integraole ofweging van belangen
 - 11. **3.3.1** De Friese Weidehoeke
 - 12. **3.3.2** Holwerd an Zee en de Ofsluutdiek
 - 12. **3.4** Rekreaosie op en om et waeter
- 13. **4. Veilighied**
 - 13. **4.1** Friesland krek zo veilig as aandere gebieden in et laand
 - 13. **4.2** Iesselmeer
- 14. **5. Kwaliteit: gezond waeter, netuur en laandbouw**
 - 14. **5.1** Duurzem waeterbeheer: saemenwarken
 - 14. **5.2** Et diepe grondwaeter, de bojemverzakking en et gevaor van mienbouwaktiviteiten
 - 14. **5.3** Waeterkwaliteit
 - 14. **5.4** Klimaotaanpassing
 - 15. **5.5** Netuur en laandschop kernkwaliteit
 - 15. **5.6** Weidevoegellaand
 - 16. **5.7** Veneweide en maotschoppelike kosten
 - 16. **5.8** Duurzeme (sport) viskeri'je

Saemenvatting

As gevolg van de klimaotveraandering kommen d'r grote vraagstokken op oons of. Wi'j daenken daorbij an ekstremen as meer zwaore klusterbujjen en dreugere zoemers, mar ok an et omhogens kommen van de zeespiegel. Et Waeterschop kan disse vraagstokken niet alliend oplossen. Meer saemenwarking en een betere taekverdieling tussen de Peveensie, et waeterschopsbestuur en de gemienten is daaromme neudig. Mar ok de inbreng van netuurorganisaosies, gebiedskollektieven, staandorganisaosies en kennis en kunde van oonze inwoners is neudig om de toekomst te waarborgen. Et Waeterschop staot as dienstverlienende organisaosie dichte bij de burger, goed beriekber en leegdrumpelig. As overhiedsinstelling in Frieslaand heurt d'r ok een vanzelsprekend plak veur et Fries bij.

De FNP staot wel veur een hudend en verstaandig financiesel beleid. Wi'j willen mit zo leeg meugelike maatschoppelike kosten de waerteaeken uitvoeren. De FNP gaot veur et beleid en et toedielen van kosten bij waeterkwaliteit en -kwantiteit uut van et prinsipe 'de vervuiler betaelt'. Vervangingsinvesterings (byglieks ruilverkavelingsgemaelen) heuren gewoon in de begroting opneumen te wodden. De FNP vint dat d'r in Frieslaand gieniene wat de veiligheid anbelangt op aachteruut gaon mag. De zeedieken moeten op heugte en starkte brocht wodden. De inwoners van Frieslaand meugen wat de centeraosie anbelangt d'r niet onevenredig veur belast wodden. Duurzem waeterbeheer betekent veur de FNP dat et verlet van vandaege niet op kosten gaon mag van et verlet van de toekomstige ginneraosie en dat laandschop en bojem niet verrinneweerd wodden mag.

De FNP is daaromme tegen gegriem mit CO₂-opslag, schaliegaswinning en opslag van chemisch of radioaktief ofval in de Friese bojem en ni'je gas- en zooltwinning. Boeren moeten in Frieslaand ok in de toekomst nog goed boerken kunnen. Toegelieke zal d'r in de waeterhuusholing meer recht daon moeten wodden an aandere maatschoppelike belangen, krek as bioverscheidenhied en duurzemhied. In de hogere gebieden moet et waeter langer vaasteholen wodden, mar moet d'r ok meer kappiteit in de boezem en de poolders zels bruukt wodden en kommen d'r meer overlooppolders. Zo kan d'r bij weersekstremen beter maotwark leverd wodden. Rieksoverhied en Perveensie zullen et mit de boeren iens wodden moeten over een financiesle regeling veur die 'grune en blauwe maatschoppelike diensten'. Netuur en waeter bin in Frieslaand nauw mit mekeer verbunnen. Daaromme het et Waeterschop ok een verantwoordelikhied veur de Friese netuur. Bij et beheer van waeter en laandschop gaot de FNP uut van een weidevoegelvrundelike anpak. Et is wel dudelik dat diepontwaetering en aandere inteensieverings veural in et veneweidegebied oorzaeke binnen van de bojemneergang. Daaromme moet et grondwaeter naor een hoger peil weerommebrocht wodden. In de diepste poolders moet meer ruimte kommen veur waeter, natte netuur of waeteropvang. Om de natuurgebieden henne wil de FNP peilbeheer mit minder intensief boerken.

De FNP wil geld vrijmaeken veur eksperimenten en et oplossen van schaede. Dat gelt ok veur de schaede deur paolrot. De (sport)viskeri'je is veur Friesland van groot rekreatief en ekonomisch belang. Deur et anleggen van visvrundelike gemaelen verbetert de vissstaand en blif Friesland veur die groep antrekkelik.

De viskersplakken moeten ok veur beparkten goed toegankelijk wezen. Et Waeterschop het d'r bestendig ommedaenken veur. En mocht et vriezen gaon: Et 'dri'jboek ieswille' moet op 'e tied uut de kaaste.

De 7 kernweerden van de FNP

Demokraosie: De FNP vint dat de macht over de overhied an et volk is. Meensken moeten zoveule meugelik betrokken wodden bi'j et eupenbaor bestuur.

Federalisme: De FNP wil graeg een staatsinrichting die de meensken en lokaole gemienschoppen de bevoegdhied en de middels geft om de eigen levensruimte zoveule meugelik zels pestuur te geven. De FNP wil meer bevoegdhied naor de Perveensie, een starker perveensiaol bestuur en daordeur een starker Friesland.

Internationaolisme: De FNP zoekt naor wat meensken bient, en ziet de wereld as een federaosie van gemienschoppen. Meenskerechten en respekt veur aandere kulturen en levensovertugings staon daorbi'j centraol.

Tael en kultuur: Tael en kultuur dregen biesterbaolik bi'j an de eigenhied en daormit an et welwezen van meensken. De FNP wil de Friese eigenhied versterken en staot daaromme verantwoordelik veur de Friese tael en kultuur. De FNP maekt him sterk veur een Friesland, waor as ok aandere taelen en kulturen respekteert, praktiseert en wardeert wodden, krek as et Bilts en et Stellingwarfs.

Ondernemerszin: De FNP wil eigen initiatief, kreativiteit, verantwoordelikhied en ondernemersschop de ruimte geven, dat meensken en gemienschoppen in staot binnen om heur optimaal te ontwikkelen.

Solidariteit: De FNP is een gemienschopsparti'j. Veur et behoold van de solidariteit moet begrip en respekt van weerskaanten tussen aarm en riek, jong en oold, gezond en ziek, Friezen en ni'je Friezen beholen en versterkt wodden, zodat gieniene an 'e kaant komt te staon.

Duurzemes: De FNP wil een duurzeme wereld naolaoten an de kommende ginnersaosies. In plak van te potverteren zoekt de FNP naor ekonomische bestaonsvormen die as een beter evenwicht garanderen tussen konsumeren en konserveren.

1. Et Waeterschopsbestuur

1.1 Veur alle inwoners van Friesland

De kerntaeken van et Waeterschop bin de uitvoering van et beleid op et gebied van waeterkwantiteit (de waeterhuusholing), de waeterkwaliteit (inklusief de rioolwaeterzuivering) en de veilighied (de zee- en lesselmeerdieken, oevers en kaaien). Veilig, marzat en schone. Circulaire ekonomie is bi'j et Waeterschop gien modewoord, mar moet utgangspunt wezen bi'j et haandelen.

De perveensie Friesland het naost et vaastestellen van *et waeterbeleid* ok aandere beleidsterreinen, krek as verkeer en vervoer, netuur, laandbouw,ruumtelike oddering en ekonomie, die as een protte mit de taeken van et Waeterschop te maeken hebben. In de kommende bestuursperiode zal de omgevingsvisie deur Perveensiaole Staoten vaastesteld wodden. Et Waeterschop moet voluut mitdoen in dat perces en zien kennis in dat perces inbrengen.

Mit de gevolgen van de klimaatveraandering, meer dreuge zoemers, meer klusterbujjen en hogere zeespiegel, vienen wi'j dat d'r diepgaond saemenwarkt wodden moet tussen de Perveensie, et Waeterschop en de Gemienten. Een integraole warkwieze gefit meer geraansies om de nuumde problematiek suksesvol an te pakken en gefit een hoger maotschoppelik rendement. Een gemienschoppelike agenda van de drie overheden as et gaot om de gevolgen van de klimaatveraandering is an de inwoners van Friesland ok beter uut te leggen. Ien en aander moet een plak kriegen in et Fries Bestuursakkoord WetterKeat (FBWK). Et vaaste te stellen Perveensiaol Omgevings Plan zal dudelikhied geven moeten over de funksies van de gebieden. Et Waeterschop realiseert de bi'jbeheurende waeterhuusholing.

De FNP is tegen opschaoling van et Waeterschop in aandere, grotere (noordlike) verbanen. De grootte van Waeterschop Friesland, dat de ingelannen van oonze hiele perveensie en een pat van et Westerkertier van Groningen bedient, past wat de FNP anbelangt prima bi'j de schaole van de Perveensie Friesland.

Et Waeterschop is een dienstverliende organisaosie en heurt dus dichte bi'j oonze inwoners te staon, goed beriekber en leegdrumpelig. De FNP wil dat et Waeterschop zien wark in de toekomst doet in saemenspraoke mit de belanghebbende inwoners, boeren en bedrieven. Bi'j ni'je uitvoeringsplannen moeten de belanghebbenden op 'e tied betrokken wodden. Vansels bruukt et Waeterschop as overhiedsinstelling zovule meugelik oonze eigen Friese tael. Et Waeterschop vaalt as bestuursorgaan onder de rechten en plichten van de ni'je Wet Gebruuk Friese Tael.

Bi'j een goeie dienstverliening heurt ok een vlotte behandeling van vergunningsanvraogen. Daor bovenop is et Waeterschop mit de aandere

overheden ok dielnemer in de Friese Utfieringsdienst Miljeu en Omjouwing (FUMO).

Aktiepunten:

- a. Gevolgen van de klimaotveraandering anpakken in saemenwarking mit Perveensie en Gemienten, maatschoppelike organisaosies en inwoners. Vraagstokken as gevolg van de klimaotveraandering kriegen een plak in et FBWK.*
- b. Gien opschaoling van et Waeterschop in een groter noordelik verbaand.*
- c. Bevodderen van een integraole warkwieze in saemenspraok mit de gemienschop.
Inwoners wodden op 'e tied bij ni'je plannen betrokken.*
- d. Et Friese taelbeleid krigt in de kommende bestuursperiode meer ommedaenken.*

2. De centraosie

2.1 Maotschoppelike kosten

Klimaotveraandering: meer revierwaeter, zeespiegelopriezing en bojemverzakking binnen deur oons niet te keren. Wi'j hebben de plicht de gevolgen daarvan zo goed as meugelik in kaorte te brengen en maotregels te nemen. Wi'j spiegelen oonze inwoners in de toekomst daaromme gien legere waeterschopslasten veur. De kosten van et waeterbeheer en de veilighied van de waeterkerings nemen in de toekomst eerder toe as dat ze ofnemen. Et integraol warken mit aandere maotsschoppelike doelen van et Perveensiaol en Gemientelik beleid krek as netuur, rekreaosie, milieu, wonen en laandbouw is beslist neudig. Zo kan onevenredige kostenstieging in 'e haand holen wodden. De FNP staot veur een veurzichtig en verstaandig bestuverd beleid. Wi'j willen mit zo leeg meugelike maotschoppelike kosten de waetertaeken zo effektief en doelmaotig meugelik uitvoeren.

2.2 Alternatieven veur dure gemaelen

Mit et ni'je gemaal De Heining is veur ofvoer van waeter in Noordoost-Frieslaand een goeie stap zet. Een megagemaal op Lauwersoog is een te dure maotregel die veureerst niet neudig is. In geval van nood kunnen mobiele pompen een oplossing wezen (kiek Engelaand). Veerder wil de FNP zuken naor betaelbere alternatieven veur de ontwaetering. Deur kombinaosie mit lokaole opvangpoolders, integraosie mit natte netuur en tiedelik vaasteholen van waeter in de poolders in de winter kan ok geld bespaerd wodden. Zo kriegen wi'j toegelieke et robuustere waetersysteem dat wi'j veur ogen hebben en lokaole pieken beter opvangen kan en minder van gemaeltechniek alliend ofhaankelik is.

2.3 Veilighied is nationaal belang

Veilighied achter de (zee)dieken is van nationaal belang. De aandere Perveensies moeten daoran heufdelik mitbetaelen. De veilighied van de inwoners en bedrievighied in Frieslaand moet lieke zwaor wegen as de veilighied in et westen van et laand. De FNP wil via de Unie van Waeterschoppen en et perveensiebestuur d'r op andringen dat Frieslaand as plattelaansperveensie en mit vergeliekenderwies minder inwoners niet een onevenredig hoge eigen bi'jdraoge betaelen moet vergeleken mit et westen van et laand. Zo neudig moet daarveur aktie onderneumen wodden deur et Daegeliks Bestuur in saemenwarking mit aandere regio's.

2.4 Een feitelike begroting

De FNP gaot veur et beleid en et toedielen van kosten bij waeterkwaliteit en -kwantiteit waar meugelik uut van et beginsel 'de versmeriger betaelt'.

Dat d'r in de ruilverkavelings in et verleden gemaelen bouwd binnen, daor as nao de tied niet op ofschreven is om te spaeren veur vervanging in de toekomst is in et eerste plak een bestuiverings-technisch perbleem van et Waeterschop. De begroting moet zo inricht wezen dat die investerings daorin mitneumen wodden. Et idee om dat perbleem op te lossen deur grotere peilvakken te realiseren, daor as de belangen van rekreaosie, netuur, kultuurhistorie en laandschop weer vzwakt wodden, kunnen wi'j niet mit instemmen.

De FNP wil de algemiene weerdeverminderingskorrektie toepassen om de tarieven op peil te hopen. Een veerdere stieging van de tarieven moet antoonber neudig wezen en goed onderbouwd wodden. Bij anpassing van de tarieven staot veur de FNP et beginsel van 'de versmeriger betaelt' veurop. De hogere kosten in et belang van enkelingen meugen niet volslaegen op rekinge van alle belastingbetaelers kommen. Et deurgaon mit een leger waeterpeil in gebieden die as deur Perveensiaole Staoten anwezen binnen of wodden veur verhoging van et waeterpeil, is de FNP puur op tegen. Dat warkt ongeliekhied in 'e haand.

2.5 Duurzem ondernemen mit waeter

Oons waeter is een weerdevol bezit daor as Friesland as kenmerkend waeterperveensie duurzem mit ondernemen kan. Rekreaosie en waertertoerisme bin veur Friesland veurnaem, mar op dat terrein moet nog een slag in duuzemhied maekt wodden. Waeter kan een veurnaeme bi'jdrege leveren an et winnen van schone energie: et potensieel verschil tussen zuut en zoolt waeter op de Ofsluudiek, de stroming van eb en vloed en de waarmte van oppervlaktewaeter. Liwwadden as heufdplak van waertertechnologie mit Wetsus speult een veurnaeme rolle in dat energieonderzoek. Et Waeterschop is zels ok een grote warkgever in Friesland. De FNP wil dat et Waeterschop zien kennis en kunde in saemenwarking mit de aandere waeterinstansies in Friesland veerder ontwikkelt en toe-past. Vanuut die publieke taek willen wi'j opni'j bekieken of de laboratoria en aandere akti-viteiten van Vitens en et Waeterschop in Liwwadden ok kombineerd wodden kunnen.

Et Ir. D.F. Woudagemaal op 'e Lemmer is as wereldarfgoed een rekreative, toeristische en edukatieve attraktie van wereldformaot. Et is een goeie zaeke dat et Woudagemaal in de vekaansieperioden blievend eupensteld wodt en zien multifunksienele aord as lokaosie veur evenementen, kongressen en zo-wat-henne versterkt. Op die wieze kunnen tritsen volk in de kunde kommen mit et waeterbeheer in oons warkgebied. De verni'jning mit de slibverwarking uut de RWZI's moet veerder deurzet wodden. Et hergebruuk van grondstoffen uut et rioolwaeter levert een belangrieke bi'jdrege an de circulaire ekonomie op

waetergebied. Mit al die zaeken levert et Waeterschop ok een eigen bi'jdrege an de Friese ekonomie en et verstarcken van de struktuur daarvan.

2.6 Drinkwaeter as eerste levensbehoefte

De Perveensie is grootandielhoolder van drinkwaeterbedrief Vitens. Die andielen willen wi'j graeg anholen, niet alliend deur et financiesel risseltaot, mar veural omdat de drinkwaeterveurziening as publieke kerntaek benefeffens oons in publieke hanen heurt. Zoot waeter is van levensbelang. In die zin maekt de FNP him zorgen over et verdreugen. In oonze ogen moet d'r ok in de hoge gebieden meer waeter vaasteholen wodden. Dat is van groot belang veur de kwaliteit van et diepe grondwaeter. De haand an de kraene bi'j et opvangen, bargaen en ofvoeren van hemelwaeter.

Aktiepunten:

- a. Betaelbaore alternativen zuken veur de uutwaetering mit subgemaelen.*
- b. Onevenredige bi'jdrege an Friese zeedieken laandelik an de odder stellen.*
- c. Waeterschop moet deurgaon mit saemenwarking Wetsus en aandere instaansies om de Friese waetersektor ekonomisch te verstarcken.*
- d. Et Woudagemaal is as edukatief centrum in de vakaansieperioden eupen en is daarnaost een aansprekende multifunkzionele akkemedasie.*
- e. Drinkwaeter blift een publieke kerntaek in saemenwarking mit Vitens.*

3. Kwantiteit: de waeterhuusholing

3.1 Maotwark in plak van schaolvergroting

Et klimaot liekt de laeste jaoren hieltied grilliger te wodden. Zwaore klusterbujjen, dreuge zoemers, temperetuurstieging, onomkeerbare bojemdaelegaank: et is reden om in Friesland et waeterbeheer kritisch te bekieken. Et is de weens van de FNP om et waeterbeheer integraol an te pakken mit aandere maotschoppelike belange-organisaosies. Beneffens oons is de trend hieltied meer naor maotwark, ok in et peilbeheer, om al die belangen heur gerak te geven. De FNP is daaromme gien veurstaander van de tegenstelde beweging, naemelik hieltied meer schaolvergroting en uniformiteit. Oons streven is dat de boeren in Friesland ok in de toekomst nog goed boerken kunnen en toegelieke in de waeterhuusholing meer recht te doen an de aandere maotschoppelike belangen die d'r binnen.

3.2 Peil omhogens. Poolders en boezem rebuuster

Onder bestuivering is al steld dat een groot en duur gemael op Lauwersoog veureerst niet neudig is, mar de FNP wil dat d'r wel naor (goedkopere) alternativen veur de utwaetering keken wodt. Et Woudagemael blijft een angenaeme anvulling op de spuikappeteit in tiden van slimme hoog waeter. Binnendieks bin hogere boezemwaeterkerings allieend niet voldoende. Om genoeg waeter vaaste te hollen moet d'r meer kappeteit in de boezem en de poolders zels bruukt wodden. De FNP wil onderzocht hebben hoe as et winterpeil de kommeende jaoren in stappies omhogens brocht wodden kan. Dat kan over de hiele linie in Friesland, mar eerst in de gebieden die as heur d'r et beste veur lienen en daor as 't et neudigst is. Zo kan ok et toenemen van et zooltgehalte van de grond in veurnaemelik noordwest Friesland tegengaon wodden. Deur voldoende tegendrok kan dat meugelik beparkt blieven. Et kwalitatief en kwantitatief beheer raeken mekeer op dat gebied. As et zoolter wodden van de grond toch de overhaand krigt, moet een aandere vorm van laandbouw (zoolte teelten) onderzocht wodden. Et rondomme automatisch anslaan van gemaelen richt op een leeg poolderpeil in de winter moet opni'j bekeken wodden. D'r kan geld mit bespaerd wodden en ekstra kappeteit op de boezem vri'jholen wodden.

De FNP blijft veurstaander van et anleggen van bergingspolders die as bi'j een protte regenwaeter lokaol et waeter tiedelik opvangen kunnen. In slimme natte periodes kan dat de boezem ok ontlasten. Vaeke is een kombinaosie mit een netuurfunktie meugelik. In dreuge zoemers moet d'r genoeg zuut waeter veur de laand- en tuunbouw beschikber wezen. De grondwaeterstaand moet ok op peil blieven in de veneweide en in de netuurgebieden. Om die netuurgebieden henne, die as vandaege-de-dag relatief hoge liggen (bi'jglieks De Alde Feanen), moeten wi'j nog meer as now et geval is, mit bufferzones warken. Zo kan mit een hoger waeterpeil en een agrarisch netuur-en laandschopsbeheer et verdreugen

tegengaan wodden. De boeren kriegen veur die 'grune en blauwe maatschoppelike diensten' een vergoeding van de overhied.

3.3 Integraole ofweging van belangen

3.3.1 De Friese Weidehoeke

De FNP staot veur integraole anpak van et waeterbeheer mit aandere belangen krek as netuur, kultuurhistorie, energie, ekonomie en rekreaosie. Vanwegens de integraole ofweging van belangen kan d'r daaromme ok gien praot wezen om van de Friese Weidehoeke ien groot peilvak te maeken, oolde slinken recht te trekken en alle opvaorten of te dammen.

3.3.2 Holwerd an Zee en Ofsluutdiek

Et projekt Holwerd an Zee is in et raemwark van integraol beleid een prachtige kaans veur Noordoost-Frieslaand daor as de FNP graeg de ruimte veur gefte. Een kombinaosie van waeterbeheer, netuur, vismigrasie—goed veur de (sport)viskeri'je—rekreaosie en kultuurhistorie. De plannen veur de Ofsluutdiek bin al veerder ontwikkeld mit diezelde aspekten inklusief energiewinning. Veur beide perjekten gelt wel dat de veilighied veurop staon blieven moet.

3.4 Rekreaosie op en om et waeter

De weersverwaachtings op lange termien wodden hieltied betrouwberder. Et Waeterschop kan d'r nog meer op inspeulen. De ofspraoken 'dri'jboek ieswille' tussen et Waeterschop en de Perveensie kan zodoende nog anscharpt wodden. Bijtieds mellen, zodat gien schaede daon wodt an een goeie en veilige iesvloer.

De FNP wil een integraole beleidsvisie veur et beheer en gebruik van beroeps- en rekreaosievaerwegen in Frieslaand, veurnaemelik in situaosies daor as beroeps- en rekreaosievaort mekere treffen. In gebieden daor as et Waeterschop verantwoordelik is veur (klein) rekreatief vaerwaeter, moet et onderhoold optimaol ofstemd wodden op de funktie van dat waeter. Dat betekent niet alliend hekkelen veur de ofwaetering, mar ok et bevaerber holen veur de boties. De Perveensie, de Gemienten en de ondernemers hebben jommes niet ommenocht investeed in sloeproutes, lokaole anlegplakken en dorpsvaorten.

Aksjepunten:

- a. Maotwark in plak van schaolvergroting in de waeterhuusholing.*
- b. Et waeterpeil in stappies verhogen. Ruimte veur waeter in de poolders in de winter.*
- c. Bufferzones om (netuur) gebieden henne die as verdreugen.*
- d. Gien geliek peilvak in de Friese Weidehoeke. Opvaorten niet ofsluten.*

- e. Rekinge holen mit kleine rekreaosievaort bij et beheer. Overleg mit Gemienten.*
- f. Anscharpen van et 'dri'jboek ieswille' veur goed en veilig schaetseriedersies.*

4. Veilighied

5. 4.1 Frieslaand krek zo veilig as aandere dielen van et laand

De ofspraakken tussen Perveensie en Riek over et laandelijke Deltapergramme over de veilighied van de zeedieken moeten naokommen wodden. Dun bevolkte gebieden, mit een kleiner ekonomisch belang benefeffens aandere laandsdielen, meugen niet hogere veilighiedsrisiko's lopen.

Op een protte plakken bij de Friese waddenkust langes voldoen de zeedieken niet meer an de veilighiedseisen. D'r is Frieslaand toezegd dat hier niet iene d'r kwa veilighied op achteruut gaon zol. De FNP daenkt dat et opknappen van de zeedieken niet langer uutsteld wodden mag. Bescharming tegen hoog waeter is een nationaal veilighiedsbelang. Frieslaand zol finantieel ok niet onevenredig anseugen wodden moeten. De aandere perveensies moeten d'r solidair an mitbetalen.

De zeedieken wodden wat de FNP angaot niet binnendieks verbreed mar butendieks vanwegens et ruimtebeslag an de binnenkaant. Waor as dat meugelik is wodt ok gebruik maekt van de kwelder as buffer om de golven te breken. Anslibbing veur de Friese kust is een netuurlik perces daor as veural gebruik van maekt wodden moet. Et verni'jende 'bouwen mit de netuur' kan hier toepast wodden. Ni'je zeekwelders hebben een grote meerweerde veur flora en fauna.

4.2 Iesselmeer

De funktie van et Iesselmeer is tweeledig. In tiden van overvloedig waeter dient et Iesselmeer as waeterbarging. In dreuge zoemers is et de buffer veur de zootwaeterveurziening. Niet aliend veur Frieslaand, mar ok veur et westen van et laand. Mit de dreugte van 2018 in gedaachten is een lichte peilverhoging veur de FNP bespreekber, mar die moet niet lieden tot een kostbere ekstra ophoging van de Friese Iesselmeerdieken. Grote peilverhogings hebben ok grote gevolgen veur haevens, pieren, netuur- en rekreaosiegebieden bij de Friese Iesselmeerkust langes. Dat anpassen vraogt in oonze ogen te grote investerings. Wi'j willen et kultuurhistorisch weerdevolle anzicht van de dörpen en steden an de Iesselmeerkust d'r ok mit bescharmnen.

Aktiepunten:

- a. *Veilige zeedieken: niet iene in Frieslaand gaot d'r kwa veilighied op achteruut.*
- b. *Zeedieken butendieks verbreden en gebruik maeken van kwelders.*
- c. *Gien onevenredige finantieële belasting veur oonze inwoners.*

6. Kwaliteit: gezond waeter, netuur en laandbouw

5.1 Duurzem waeterbeheer: saemenwarken

Duurzem beheer betekent veur de FNP dat et verlet van vandaege-de-dag niet ten koste gaon mag van et verlet van de toekomstige ginneraasie en dat laandschop en bojem niet beschaedigd wodden meugen. Dat gelt ok veur oons grond- en oppervlaktewaeter. De FNP wil dat dat beleid en die perjekten op dat gebied mit dreegvlak van onderen op, in saemenspraoke mit boeren (kollektieven), inwoners en bedrieven opzet wodden. De FNP is een veurstaander van et breed opbossen van kennis, kunde en krachten van Waeterschop, Perveensie, bedrieven en Gemienten. Mar van de kennis en kunde van de lokaole gemienschop moet ok gebruik maekt wodden.

5.2 Et diepe grondwaeter en de bojemverzakking

De FNP is tegen gegriem mit CO₂-opslag, schaliegaswinning en opslag van chemisch- of radioaktief ofval in de Friese bojem. Et risiko van niet veurziene onomkeerbare versmeriging van et diepe grond- en drinkwaeter is daor veur te groot.

De bojemverzakking deur gas- en zooltwinning het in noordwestelik en noordoostelik Frieslaand al veur miljoenen schaede an et waetersysteem veroorzaekt. Et zoolter wodden van et grondwaeter an de Waddenkust, schaedelik veur de laandbouw in et gebied, gaot ok deur. Et laand zakt, de kaaien moeten hieltied ophoogd wodden en d'r moeten dure gemaelen en waeterbergingen anlegd wodden. Et gebiedsperces in noordwestelik Frieslaand is nao een zwaore start uutaende zet mit een plus veur de dörpen. Et veurnemen van Frisia om binnendieks ekstra zoolt te winnen moet opkeerd wodden. Opni'j zollen maotregels in de waeterhuusholing neumen wodden moeten. Veurd dat Frisia uutaende zet mit zooltwinning in zee moet d'r een goeie nulmeting van de zeedieken daon wodden. Schaede an de zeedieken moet op Frisia verhaeld wodden. Daortoe moeten goeie ofspraoken maekt wodden. De FNP wil daaromme dat et Waeterschop alle verweer dot tegen ni'je winningen van gas en zoolt.

5.3 Waeterkwaliteit

De waeterkwaliteit voldot benefens de KRW (Kader Richtlijn Water) nog niet an de stelde eisen. De FNP wil d'r op an dat minder schaedelike stoffen uut dong, bestriedingsmiddels en medesinen in et waeter belanen. Mit een meer netuurvrundelike inrichting van bedrieven kan de waeterkwaliteit veerder verbeteren. Et lossen van smerig waeter deur de rekreaosievaort moet ok an banen legd wodden. In opwarken mit Perveensie, Gemienten, Marrekrite en de

waetersportsektor kan daor nog een slag in maekt wodden. De nog overbleven riooloverstorten die as op et eupen waeter utkommen moeten zo gauw as meugelik seneerd wodden. Et Waeterschop moet de Gemienten anvieteren dat zoks in de rioleringsplannen opneumen wodt. Daor past de ofvoer van regenwaeter deur gescheiden waetersystemen ok bi'j. Et anplaanten van rietzeumen en et anleggen van netuurvrundelike wallen verdienen blievend ommedaenken. Et prinsipe 'wark mit wark' is hier leidend.

5.4 Klimaotadaptaosie

Mit et veraanderen van et klimaat zal alleman inspeulen moeten op de gevolgen daorvan. Ekstreme neerslag (klusterbujjen) en grote hitte (veural in de bebouwde kommen) bin zaeken die as in de stresstesten naor veuren kommen. De FNP wil de 'verstiening' van de bebouwde kommen tegengaon,waor as deur et betegelen van tunen, asfaltering en bestraoting hieltied minder ruimte veur et waeter overblijft om op netuurlike wieze in de grond te zakken. Dit onderwarp moet in de publieksveurlighting mit Perveensie en Gemienten een speerpunt wodden.

5.5 Netuur en laandschop kernkwaliteit

Veur oons bin de Friese netuur en laandschop in al zien onderdielen een kernkwaliteit van Frieslaand en veur oonze gemienschop. Dat moeten wi'j beweren en daor meugen wi'j van genieten en profeteren. De Perveensie is de regisseur as et gaot om et laandelik gebied. Wi'j bekieken de netuur niet as in kostenpost. De netuur smiet een protte op. Veur et welwezen van meenske en dier, en ekonomisch is et van groot belang veur rekreaosie en toerisme. Daoromme, oonze netuur is oons grune goold daor as wi'j mit zorg mit ommegeon moeten.

De kleinere Ekologiske Heufdstruktuur (EHS) zo as die mit et Riek ofpraot is, moet in 2027 realiseerd wezen. Een protte daorvan is zonuumde natte netuur en haost altied is et Waeterschop d'r bi'j betrokken omdat de waeterhuusholing van die gebieden verbeterd wodden moet. De inrichting moet dan wel een goed beheer in de toekomst meugelik maeken. Et behoold en verstarcken van de bioverscheidenhied is daor bi'j et uutgangspunt. De FNP wil dat et waeterbeheer daorop inricht wodt.

De FNP wil dat et beheer van de netuur daor as dat kan zovule as meugelik deur de gemienschop zels daon wodt. Et initiatief van verschillende maotschoppelike instellings om de netuurtaek uut te voeren kan op oonze steun rekenen. De inbreng van gebieds-kollektieven of koperaosies is daor belangriek bi'j. Dat allemaole zal zien weerslag ok kriegen moeten in de saemenwarking mit et Waeterschop.

5.6 Weidevoegellaand

Et weidevoegelbeleid is veur oons as FNP hiel belangriek. Et vaastestelde waeterbeleid moet leiden tot et behoold en et verstarcken van de populaosies. As dat niet zo is, dan zullen wi'j hier ekstra steun an geven. Et burgerinitiatief Keuning van de Weide, mar ok de BFVW speulen daarin een biezondere rolle bi'j as et gaot om behoold van maatschoppelik dreegvlak veur oonze weidevoegels. Gebiedskollektieven mit initiatieven 'van onderen op' krek as bi'j de Skriezekrite Idzegea, dregen wi'j ok een waarm hatte toe. Bi'j et beheer van waeter en laandschop gaot de FNP uut van een weidevoegelvrunderlike anpak. Wi'j vraogen van et Waeterschop een ofstemming mit et perveensiaol beleid dat d'r in et daegeliks wark goed rekinge mit holen wodt.

5.7 Veneweide en maatschoppelijke kosten

Et is wel dudelik dat diepte-ontwaetering en aandere intensivering van et weidebeheer, mit oorzaeke binnen van de bojemverzakking. Daoromme moet, ten eerste veural in et vene-weidegebied, et grondwaeter naor in hoger peil weromme brocht wodden. Vanwegens de verschillende grondlaogen in et veneweidegebied vraogt dat maotwark. Deurboerken moet kunnen, mar een aandere funktie van et gebied wodt in de toekomst niet onmeugelik maekt.

De konsekwensie is dan wel dat de veeholderi'je him anpast in die gebieden. Ekonomie, rekreaosie en netuur moeten zo beter in evenwicht kommen. Veur de maatschoppelijke kosten van die 'grune en blauwe' diensten in et algemien belang kriegen de boeren dan ok een vergoeding. De FNP wil dat de burgers op 'e tied betrokken wodden bi'j et ni'je beleid en maotregels in et veneweidegebied angaonde de follementen.

De maatschoppelijke kosten van et boerken in de Lege Midden bin haost niet meer op te brengen. De schaede deur bojemverzakking en diepontwaetering is onomkeerber. Wi'j moeten oons realiseren dat de ekstra oksidaosie van de venegrond deur een (te) leeg waeterpeil jaarliks lieke vule CO₂ de locht injaegt as alle auto's in Friesland mitmekeer.

In de diepste poolders moet daoromme meer ruimte kommen veur waeter, natte netuur of waeteropvang. Een dynaomisch peilbeheer mit minder intensief boerken an de ranen van de netuurgebieden ligt ok veur de haand. De FNP wil geld vrijmaeken veur eksperimenten en et oplossen van schaede. Op plakken daor as de Perveensie en et Waeterschop moreel (mit) verantwoordelik binnen veur et oplossen van schaede deur bojemverzakking en paolrot as gevolg van diepontwaetering moeten d'r beter warkende maotregels veur kommen as die van vandaege-de-dag.

Daenk an de dure en mar maotig funktionerende hoogwaeterparkoersen om de woonhuzen henne en an et schaedefoos veur paolrot van de Perveensie, daor as an now toe haost gien gebruik van maekt is.

De Gemientelike wegen, riolen en aandere infrastruktuur in de venegebieden verzakken ok algedurig. Krek as de veurzienings en gebouwen in de rekreatieve sektor en aandere bedrieven. En dan hebben wij et nog niet iens over de gemaelen, kaaien en infrastruktuur van et Waeterschop zels. De FNP wil al die kosten veur de maatschoppij, pattikulieren en bedrieven integraol in bield hebben om goeie besluten nemen te kunnen.

5.8 duurzeme (sport)fiskeri'je

Veur alle viskeri'jaktiviteiten, beroepsviskers op de Wadden, et lesselmeer, de binnenviskers en de sportviskers, gelt dat zoks duuzem wezen moet. De sportviskers bin een rekreatief-toeristisch mar ok een ekonomische faktor van belang in Frieslaand en verdienen beleidsmaotige en praktische steun van de Perveensie en et Waeterschop. De visplakken moeten toegaankelijk blieven, ok veur meensken mit een beparking.

Wij willen bekieken of de muskusrottevangens van et Waeterschop breder inzet wodden kunnen veur taeken bi'j et netuurbeheer in Frieslaand, bi'jglieks bi'j et tegengaon van de streuperi'j op et waeter.

De FNP wil deurgaon mit et investeren in visvrundelike gemaelen en visvrunklike verbienings tussen poolders en boezem. Dat bevoddert een betere visstaand in Frieslaand en wij blieven zo een antrekkelijk visgebied veur meer as 100.000 hengelders uut binnen- en butenlaand. De vismigraosierevier in de Ofsluutdiek wil de FNP realiseren om daormit et ekologisch evenwicht tussen lesselmeer en Waddensee veur een diel weerommebrocht wodden kan.

Aktiepunten:

- a. Gien gegriem mit CO₂-opslag, schaliegaswinning of radioaktief ofval in Friese grond. Gien risiko's veur oons grond- en drinkwaeter.*
- b. Milieukwaliteit waeter moet voldoen an de KRW. Minder uutspulen van schaedelike stoffen.*
- c. Hittestresstesten utwarken. Meer ruimte veur waeter deur minder asfalt en beton in de bebouwde kommen. Betere publieksksveurlighting.*
- d. Kleinere Ekologiske Heufdstruktuur in Frieslaand daon maeken.*

- e. Netuurbeheer mit maatschoppelike organisaosies. Inbrenge van gebiedskollektieven.*
- f. Een weidevoegelvrundelik waeterbeheer deur et Waeterschop.*
- g. As eerste hogere waeterpeilen in de veneweidegebieden. In en om de veneweidegebieden moet meer ruimte kommen veur waeterbarging en natte netuur.*
- h. Mit alle belanghebbenden plan van anpak opstellen op wat veur wieze d'r in de toekomst boerken wodden kan. Ekstensiever boerken mit blauwe en grune diensten in ruil veur in redelike vergoeding.*
- i. Een beter warkend schaedefoons veur paolrot en fundaosies as et bestaonde.*
- j. Bredere inzet van de muskusrottevangere: bestrieding van de streuperi'j op et waeter.*
- k. Toegaankelike visplakken, ok veur meensken mit een beparking. Steun van Perveensie en Waeterschop an de (sport) viskers deurzetten.*